

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ

Узагальнено основні підходи до трактування поняття “резерв сумнівних боргів”, уточнено сутність даного поняття та з врахуванням цього запропоновано основні шляхи удосконалення методики бухгалтерського обліку формування та використання резерву сумнівних боргів

Постановка проблеми. Протягом усієї історії розвитку бухгалтерського обліку вчені розвивали різні підходи до визначення та облікової інтерпретації резерву. Але відсутність єдиного підходу до трактування категорії резерву з метою накопичення та представлення інформації про нього в системі бухгалтерського обліку є підставою для перекручення облікової інформації та вуалювання показників звітності.

Резерви підприємства є одним із внутрішніх джерел формування фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток підприємства, захисним механізмом від загрози банкрутства, одним із основних джерел зростання ринкової вартості підприємства. Трактування резерву підприємств, методологія та методика його визначення є однією з головних бухгалтерських проблем як у практичному, так і в теоретичному аспектах. Від бухгалтерського трактування категорії резерву залежить правильність і доцільність управлінських та інвестиційних рішень. Відсутність чіткого визначення резерву в сучасній літературі та наявність альтернативних варіантів його визначення зумовлює появу проблем при веденні бухгалтерського обліку та складанні звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Великий вклад у вчення про розвиток резервів внесли Л. Флорі, А. Замбеллі, К. Арнольд, Г. Сімон. Л. Флорі висунув ідею резервування фінансових результатів в залежності від звітних періодів.

А. Замбеллі запропонував рахунки для резервування, К. Арнольд та Г. Сімон розробили положення про необхідність резервування коштів для можливих збитків та їх покриття. Значна увага приділялась резервам і в працях економістів-бухгалтерів О. Рудановського та І. Крайбіга, оскільки резерви входили в більшість економічних класифікацій балансів. Питання резервування досліджували також такі представники облікової думки як Н. Кіпарісов, Я. Соколов., Я. Гальперін, П. Герстнер, І. Шер. Але все одно додаткових досліджень потребують питання визначення сутності поняття “резерв сумнівних боргів” та методики обліку резервів сумнівних боргів.

Мета дослідження полягає в тому, щоб з урахуванням досягнень облікової науки та використанням зарубіжної та національної практики удосконалити методику бухгалтерського обліку формування та використання резерву сумнівних боргів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Практика створення резервів сумнівних боргів існує у всіх економічно розвинених країнах. В нашій країні досвід з розрахунку резерву сумнівних боргів не накопичений, оскільки він не міг створюватися в плановій економіці, де не існувало об’єктивних умов виникнення таких боргів. Планова економіка за своїм призначенням передбачала повну реалізацію виробленого продукту (за виключенням обставин дії непереборної сили). Адже вважалося, що план повністю враховує

потреби суб'єктів господарювання і попит населення, а тому і розрахунки відбудуться майже повністю.

Інша ситуація властива ринковій економіці, коли фінансові ускладнення, або банкрутство підприємств, і неплатоспроможність фізичних осіб є невід'ємною складовою економічної системи.

В процесі фінансово-господарської діяльності у підприємств постійно виникає потреба в проведенні розрахунків зі своїми контрагентами, бюджетом, податковими органами. Сучасний стан економічного розвитку країни характеризується значним уповільненням платіжного обороту, який викликає зростання дебіторської заборгованості на підприємствах.

Відвантажуючи продукцію або надаючи послуги, підприємство, як правило, не одержує гроші в оплату негайно, тобто по суті воно кредитує своїх покупців. Тому протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу кошти підприємства набувають вигляду дебіторської заборгованості. Її рівень визначається багатьма факторами: видом продукції, ємністю ринку, ступенем насиченості ринку даною продукцією, умовами договору, прийнятою на підприємстві системою розрахунків.

Наявність у підприємства дебіторської заборгованості призводить до появи ризиків, пов'язаних з оплатою заборгованості (рис. 1).

Рис. 1. Ризики, які виникають при появі дебіторської заборгованості

При укладанні договорів підприємство розраховує на своєчасне надходження платежів. Однак не виключені варіанти з появою простроченої дебіторської заборгованості і повної нездатності покупця розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Виникають поняття сумнівної і безнадійної заборгованості, що є передумовою

необхідності створення резерву сумнівних боргів. Саме тому відбувається відповідний процес накопичення резервних коштів, що представляє собою новий об'єкт обліку.

Згадування про сумнівну заборгованість присутнє ще в "Трактаті про рахунки і записи" Луки Пачоллі: "... всего имею получить столько-то и столько-то дукатов, а

именно: столько-то от должников, если они состоятельны, если же нет, то скажешь, сколько с ненадежных должников” [19]. Про резервування сумнівних боргів Лука Пачоллі не згадує, але сам факт рекомендації відокремленого обліку ненадійної, тобто сумнівної заборгованості, уже свідчить про пильну увагу до проблеми відображення сумнівних боргів.

Історія розвитку бухгалтерського обліку свідчить, що вже до кінця XIV століття комерсанти Середньовіччя починають використовувати баланс не тільки для контролю оборотів, а й як знаряддя контролю і управління господарством. Наприклад, в компанії Медичі кожне відділення щорічно, на 24 березня, складало баланс, який разом з пояснювальною запискою управляючого відсилався до головної контори у Флоренції, де виявляли прострочену дебіторську заборгованість і робили запит відділень. Інколи до балансу прикладали довідку про перспективи погашення боргу [24; с. 75].

В банку Медичі (Флоренція, 30 травня 1433 р.) зустрічалась стаття з кредитовим сальдо “Резерв по сумнівних боргах” [24; с. 76].

Вже в XVIII столітті в нашому обліку постало питання про реальність балансу, що викликало потребу у виділенні розрахунків по сумнівних боргах на окремий рахунок [15, с. 11].

При оцінці дебіторської заборгованості Г. Сімон рекомендував резервування коштів для покриття можливих збитків (рахунок делькредере). [24; с. 168].

Великим досягненням К. Арнольда вважають положення про необхідність резервування коштів для можливих збитків, для чого пропонувався спеціальний рахунок Делькредере [24; с. 239].

Рошаховський А. теж допускав відкриття рахунку Делькредере (резерв на можливі недостачі), трактуючи цей рахунок як амортизацію дебіторської заборгованості [24; с. 273].

Вже не одне століття залишається актуальним питання: чи є “резерв сумнівних боргів” – “резервом” або чи є останній статтею “капіталу”, “фонду” або взагалі “регулятиву”. (табл. 1).

Таблиця 1. Погляди вчених щодо сутності резерву сумнівних боргів

№ з/п	Вчений	Капітал	Фонд	Резерв	Регулятив
1	2	3	4	5	6
1	Андросов А.М. [1]			Резерв сумнівних боргів	
2	Аринушкін П. [2]			Резерв для погашення сумнівних боргів	
3	Бабенко І.П. [3]	Капітал делькредере			
4	Блатов М.О. [5]			Резерв сумнівних боргів	
5	Герстнер П. [7]		Фонд делькредере	Резерв делькредере	
6	Леоте Е.П., Гільбо А. [8]			Резерв сумнівних боргів	
7	Жебрак М.Х. [8]			Резерв спірних боргів	
8	Кошкін І.А. [11]			Резерв погашення сумнівних боргів	
9	Ланда М.І. [12]			Резерв сумнівних боргів	
10	Леонтьєв М.А., Кедров В.С., Щенков С.О. [13]			Резерв спірних боргів	
11	Лозинський А.І. [14]			Резерв спірних боргів	
12	Медведєв М.Ю. [16]			Резерв сумнівних боргів	

1	2	3	4	5	6
13	Молькова Т.Н. [17]			Резерви сумнівної і безнадійної заборгованості	Поправки
14	Нідлз Б. [18]				Поправки на сумнівні борги
15	Рудановський О.П. [23]		Фонд сумнівних боргів		
16	Ткач В.И., Романова С.В. [26]			Резерв сумнівних боргів	
17	Філімонов Н.Г. [27]		Фонд сумнівних боргів або делькредере		
18	Хендриксен С.С. [28]			Резерв на покриття сумнівних боргів	
19	Яремко І.Й. [29]			Резерв сумнівних боргів	

Облікові уявлення по відношенню до цих статей не є достатньо стійкими, постійно робляться спроби визначити більш або менш чіткі межі кожного поняття. Це потребує детального аналізу. Поставлене питання очевидно відноситься до сфери облікової термінології, оскільки тільки в бухгалтерському обліку поряд з “капіталами” вживаються терміни “фонди”, “резерви”, “регулятиви”.

Як бачимо з таблиці 1, більшість авторів вважають “резерв сумнівних боргів” статтею резерву, але при цьому вбачають його різне призначення:

1) Перша група авторів (А. Андросов, М. Блатов, Е. Леоте, А. Гільбо, М Жебрак, М. Ланда, А. Лозинський, В. Ткач, С. Романова, М. Медведєв, І. Яремко) стверджує, що формування резерву сумнівних боргів, є, за своєю суттю, одним з прийомів бухгалтерського обліку, який дозволяє уточнювати оцінку окремих статей активів. Його створюють відповідно до правил бухгалтерського обліку незалежно від фінансового результату діяльності підприємства, а величина і динаміка резерву не має нічого спільного зі здатністю підприємства до розвитку і самофінансування.

А отже, під резервами в бухгалтерському обліку потрібно розуміти деякі підставні об’єкти, що вводяться в систему для уточнення вартості інших об’єктів [16].

2) Друга група авторів (П. Арінушкін, І. Кошкін, П. Герстнер, Т. Молькова) зазначає, що значення резерву сумнівних боргів полягає в тому, що він прикріплює частину прибутку до балансу. Завдяки резерву прибуток зберігається (“резервується”) в балансі. Але резерви не просто зберігають прибуток, а зберігають його з певною метою, з певним призначенням: прибуток резервується з метою страхування від збитків по сумнівних боржниках.

Кошкін І.А. відносить Резерв сумнівних боргів до складу резервних фондів, які формуються в порядку розподілу накопичень (чистих прибутків), є дійсними пасивами, а за мету мають покриття фінансових проривів, одержаних в результаті втрат або збитків, і, таким чином, попередження можливих фінансових потрясінь [11, с. 337].

Романовський М.В., Лазарев І.Н., Бочаров В.В. зазначають, що призначенням резерву є забезпечення фінансової стійкості підприємств в період тимчасового погіршення виробничо-фінансових показників і компенсація ряду додаткових затрат, що виникають в процесі виробництва і реалізації продукції [25; с 299-300].

А, отже, резерв – це облікове “переміщення” нерозподіленого прибутку із однієї статті в іншу з метою страхування від збитків, забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Головною метою фінансово-господарської діяльності підприємства в сучасних умовах є максимізація рентабельності за стабільної платоспроможності та при мінімальних ризиках. Необхідність оволодіння основами управління фінансовими ризиками пояснюється тим, що підприємства здійснюють свою фінансову, інвестиційну та операційну діяльність під постійним впливом чинників, що зумовлюють загрозу заповідання збитків, неплатоспроможності та банкрутства. Найпоширенішим інструментом нейтралізації наслідків настання ризиків є самострахування (внутрішнє страхування). Механізм цього напрямку нейтралізації фінансових ризиків побудований на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів, що дозволяє долати негативні фінансові наслідки по певних фінансових операціях [4; 9; 10].

Отже, на нашу думку, резерви підприємства – це є заходи господарської застережливості, що мають характер антиципації; частина активів, яка концентрується в резервних (страхових) фондах і призначена для покриття непередбачених потреб, витрат, для страхування ризиків.

Виходячи із наведеного визначення резерву, ми погоджуємося з другою групою авторів і вважаємо, що основним призначенням резерву сумнівних боргів повинно бути не уточнення вартості дебіторської заборгованості, а страхування ризику одержання збитку в результаті непогашення дебіторської заборгованості, а джерелом його утворення чистий прибуток

Проф. Н.Г. Філімонов говорить: “під резервами (потрібно розуміти) утворення або з чистого прибутку або на інших підставах (наприклад, ажіо при новому випуску акцій, спеціальні внески при вступі пайовиків, так звані “приховані резерви” при посиленій амортизації тощо). В будь-якому випадку, резерв ніколи не може бути утворений по дебету рахунку збитків і прибутків, незалежно від прибутку.¹

Що ж стосується суми, що відображена на рахунку 38 “Резерв сумнівних боргів”, то вона представляє собою ні що інше, як суму, яка вираховується з відповідної активної статті дебіторської заборгованості, реальна величина якої менша активної на суму резерву. Таким чином, вищеназаний резерв не є самостійною обліковою категорією, а пов’язаний з основною категорією, яка знаходиться на протилежній активній стороні балансу. Отже, пасивний рахунок резерву сумнівних боргів потрібно розглядати як кредит активного рахунку дебіторської заборгованості, а не як деяку пасивну категорію.

Оскільки цей рахунок показує різницю між балансовою величиною основного рахунку і реальною вагою останнього, ми вважаємо відповідною його природі назву “контрарної різниці”.

Рахунок “контрарних різниць” представляє собою нереальну балансову категорію, величина якої показує, наскільки потрібно зменшити пов’язану з нею основну статтю, яка знаходиться на протилежній статті балансу, для одержання реальної ваги останньої. Виходячи з того, що “контрарні різниці” служать для коригування або регулювання балансу, вони можуть бути названі регулюючими статтями або регулятивами.

І оскільки рахунок 38 “Резерв сумнівних боргів” показується в балансі в вигляді контрактивного рахунку і його сума утримується із початкової вартості до одержання, ми підтримуємо Т. Молькову, Б. Нідла у пропозиції в сучасній практиці не вживати назву “Резерв сумнівних боргів”, а використовувати інші поширені назви, які більше відповідають суті рахунку, такі як “Поправка на сумнівні борги”, “Поправка на сумнівні рахунки” або “Поправка на безнадійні рахунки [18, с. 138-139].

На нашу думку, таке зауваження є досить серйозним і правильним. Якщо порівнювати рахунок 88/5 “Резерв сумнівних боргів” (План рахунків 1985 р.) [21] і рахунок 38 “Резерв сумнівних боргів” (План рахунків 1999 р.) [20], то сама сутність змінилась (див. табл. 2).

¹ Журнал “Счетоводство” № 11 (14) за ноябрь 1924 г., ст. 1058.

Таблиця 2. Порівняльна характеристика рахунку “Резерв сумнівних боргів”
в Планах рахунків 1985 і 1999 рр.

Характеристика	План рахунків	
	1985 р.	1999 р.
Шифр та назва	88/5 “Резерв сумнівних боргів”	38 “Резерв сумнівних боргів”
Відношення до балансу	Пасивний	Контрактивний
Класифікаційна група за призначенням та структурою	Основний, фондівий	Регулюючий, контрактивний
Призначення	Відображення руху коштів фонду, що утворюється відповідно до чинного законодавства. Наступне списання можливих витрат. Фонд для покриття витрат	Уточнення оцінки дебіторської заборгованості. Дозволяє відобразити в балансі реальну дебіторську заборгованість за вартістю, що реально може бути отримана від їх використання, продажу або погашення.

Як бачимо, якщо рахунок 88/5 “Резерв сумнівних боргів” мав призначення відобразити суму накопиченого резерву, який буде використано для покриття безнадійних боргів, то рахунок 38 “Резерв сумнівних боргів” відображає не резерв, а частку дебіторської заборгованості, яка не буде сплачена боржником. Застосування цього рахунку ілюструє приклад використання коригувань як найважливішого елемента бухгалтерського обліку. Така зміна в характеристиці і призначенні рахунку повинна викликати зміну і в назві рахунку, для більш точного і повного відображення того “навантаження”, яке несе рахунок.

Оскільки, як було зазначено вище, будь-який резерв, в тому числі і резерв сумнівних боргів, повинен створюватись за рахунок прибутку, а не за рахунок витрат, то відповідно і повинен мати певне забезпечення в активі.

Медведев М.Ю. зазначає, що “законодавець не повністю розуміє природу резервного капіталу. На його думку, подібне резервування повинно гарантувати суб’єктам господарювання відшкодування можливих у майбутньому збитків. Однак припущення, що за рахунок раніше одержаних доходів будуть покриті майбутні витрати, – не більше, ніж припущення.

Уявимо, що в результаті здійсненої угоди ми отримали доход 100 руб. Ми говоримо собі: 15 % цих грошей я залишаю про запас. Даний намір відповідає утворенню резервного капіталу. Однак після того, як намір

викладений (резервний капітал утворений), ніщо не заважає нам витратити всю суму на інші цілі. При цьому резервний капітал залишається нарахованим, тобто буде вважатися, що сума зберігається зарезервованою.

Очевидно, що резервуватися при необхідності повинні не підставні пасиви, а реальні активи – реальні об’єкти господарської діяльності, право розпоряджатися якими в цілях резервування прийдеться обмежити”[16].

Оскільки резервування грошових коштів на поточному рахунку є не ефективним з позиції втрати ними вартості від інфляції та доходності, в якості забезпечення пропонуємо використовувати кошти, розміщені на депозитних рахунках та в короткострокових низько ризикових цінних паперах.

Оскільки обов’язковою умовою при формуванні резервів є виділення в активі певних цінностей, вважаємо за доцільне провести зміни щодо рахунку 38 “Резерв сумнівних боргів” шляхом виділення двох субрахунків 381 “Резерв сумнівних боргів” та 382 “Регулятив сумнівних боргів”. Такі зміни дозволять відобразити як основне призначення цього рахунку – коригування суми дебіторської заборгованості на певну дату, так і виділити частину, що покривається за рахунок коштів підприємства.

Ще одне питання, яке турбує бухгалтерів уже тривалий час, - це сума, на яку має бути створений резерв сумнівних боргів. Проблема

визначення розміру резерву сумнівних боргів може розв'язуватись різними способами. Наприклад, Я. Гомберг наводив норми для створення резерву сумнівних боргів швейцарських та італійських підприємств, згідно з якими заборгованість поділяється на три класи,

в залежності від ймовірності погашення. Кожному класу заборгованості відповідає певний розмір створюваного резерву сумнівних боргів (табл. 3). по безнадійній заборгованості резерви не створюються, вони повністю списуються на збитки підприємства [6].

Таблиця 3. Відповідність розміру створюваного резерву класу сумнівної заборгованості

Клас	Заборгованість	Резерв, що створюється
1-й клас	Безумовно надійна	5 %
2-й клас	Середня (невпевненість в її повноцінності)	20 %
3-й клас	Сумнівна	50 %

В економічно розвинених країнах компанії в процесі підготовки звітності частіше всього нараховують резерв у відсотках по відношенню до загальної суми дебіторської заборгованості.

Ковальов В.В. наводить наступні дані дослідження сумнівної заборгованості в США: американська компанія "US Steel" нараховує резерв в розмірі 0,78 %, корпорація "Eastmen Kodak", "General Electric" – від 3 % до 6 %. Таким чином, варіація відсотку сумнівних боргів в загальній сумі дебіторської заборгованості може бути досить суттєвою. Проведене Міністерством торгівлі США дослідження показало, що частка безнадійних боргів знаходиться в прямій залежності від тривалості періоду, протягом якого дебітор зобов'язується погасити свою заборгованість. При цьому залежність така: в загальній сумі дебіторської заборгованості зі строком погашення до 30 днів близько 4 % відноситься до розряду безнадійної; 31 – 60 днів – 10 %; 61 – 90 днів 17 %; 91 – 120 днів – 26 %; при подальшому збільшенні строку погашення на наступні 30 днів частка безнадійних боргів підвищується на 3 % – 4 % [10].

В Італії дозволено щорічно відносити на резерв сумнівних боргів 0,5 % загального обсягу дебіторської заборгованості. Коли обсяг резерву досягає 5 %, подальше його збільшення забороняється.

Згідно з ст. 266 Податкового кодексу РФ формування резерву сумнівних боргів відбувається за даними інвентаризації,

проведеної на останній день звітного (податкового) періоду, при цьому в створюваний резерв включаються:

- сумнівна заборгованість зі строком виникнення вище 90 днів – в повному розмірі;
- сумнівна заборгованість зі строком виникнення від 45 до 90 днів – в розмірі 50%;
- сумнівна заборгованість зі строком виникнення до 45 днів – не збільшує суму створюваного резерву.

Загальна сума резерву сумнівних боргів не може перевищувати 10 % виручки звітного (податкового) періоду.

Блатов М.О. вважав, що всю сумнівну заборгованість потрібно обліковувати на окремому рахунку, причому в сумі, відносно якої є повна впевненість в її одержанні.

Ніколаєв І.Р. стверджував, що можна обійтись без створення резервів сумнівних боргів, якщо відображати в бухгалтерському обліку дебіторську заборгованість на двох субрахунках – собівартості відвантажених товарів і надбавки до ціни продажу. Оплата, яка надходить від покупців, спочатку відноситься на субрахунок собівартості відвантажених товарів, і лише потім – на субрахунок надбавки до ціни продажу. В бухгалтерському балансі дебіторську заборгованість відображають двома рядками: в частині собівартості проданих товарів і в частині надбавки до ціни продажу. В результаті користувачі бухгалтерської звітності можуть оцінити, наскільки відшкодовані понесені підприємством витрати по продажу товару.

Відзначимо, що елементи вказаної вище пропозиції присутні в МСФЗ, який передбачає наступне: якщо результат угоди, яка передбачала надання послуги, не може бути належно оцінений, виручка відображається тільки в розмірі визнаних відшкодованих витрат.

Згідно з діючим на сьогодні в Україні законодавством, підприємство може створювати резерви сумнівних боргів по розрахунках з іншими підприємствами і громадянами за продукцію, товари, роботи та послуги з віднесенням сум резервів на фінансові результати [22].

Сумнівним боргом, згідно з вищеназваним Положенням, визнається поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником. Резерв сумнівних боргів створюється на підставі результатів проведеної інвентаризації дебіторської заборгованості. Величину резерву передбачено визначати по кожному сумнівному боргу в залежності від фінансового стану і платоспроможності конкретного боржника, а також оцінки ймовірності погашення боргу повністю або частково. В економічно розвинутих країнах підприємства при підготовці звітності найчастіше визначають резерв у відсотках по відношенню до загальної суми дебіторської заборгованості. Без сумніву, визначена частка дебіторської заборгованості ніколи не буде оплачена.

В П(С)БО 10 передбачено наступні методи формування резерву сумнівних боргів по розрахунках з покупцями і замовниками: виходячи із платоспроможності окремих дебіторів; питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах наступної оплати та на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Якщо резерв створюється першим з передбачених методів, тобто за кожним сумнівним боргом залежно від фінансового стану (платоспроможності) дебітора, то списаною за рахунок такого резерву може бути лише безнадійна заборгованість цього дебітора. Крім того, метод є умовним, оскільки платоспроможність будь-якого дебітора можна визначити лише наближено, і доцільним для використання лише в тому випадку, коли у

підприємства незначна кількість постійних покупців (це дає змогу проаналізувати платоспроможність кожного з них).

Підприємствам, перелік дебіторів яких є значним, краще використовувати метод на основі класифікації дебіторської заборгованості за термінами її несплати і аналізу фактичного непогашення за попередні звітні періоди. На основі такого аналізу до кожної групи дебіторської заборгованості застосовується певний відсоток сумнівних боргів, який базується на досвіді минулих періодів. Коефіцієнт сумнівності відповідної групи дебіторської заборгованості визначається залежно від того, як обрано період спостереження (в межах року за місяцями або за попередні роки). Перевагами методу є те, що дотримується принцип обачності, і в результаті розрахунку отримується найбільш точна поточна вартість дебіторської заборгованості в Балансі. Недоліком є недотримання принципу відповідності витрат по сумнівних і безнадійних боргах та доходів в періоді, в якому була здійснена реалізація та складність розрахунків.

За методом питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах наступної оплати сума резерву визначається як добуток чистого доходу звітного періоду на коефіцієнт сумнівності. Характерною особливістю цього методу є те, що він ґрунтується на оборотному, а не на сальдовому принципі: Початкове сальдо на рахунку 38 "Резерв сумнівних боргів" ігнорується, тому що витрати по безнадійних боргах оцінюються у взаємозв'язку з номінальною сумою продаж: оскільки основний акцент тут зроблений на дотримання принципу відповідності доходів і витрат звітного періоду. Недоліками методу є: відносна оцінка резерву сумнівних боргів та відносна складність розрахунків.

Як показує банківська практика, 5 % від існуючої дебіторської заборгованості, по виданим банками кредитам, як правило, виявляється безнадійною.

Тому ми пропонуємо, для визначення загальної суми, яка буде відображена на рахунку

38 “Резерв сумнівних боргів”, використовувати методи, запропоновані П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”. А максимальну величину резерву сумнівних боргів, під який буде здійснене покриття в активі, визначати враховуючи досвід банківських установ, шляхом визначення 5 % загальної суми дебіторської заборгованості у звітному періоді зі щоквартальним коригуванням.

Враховуючи відсутність в Україні методичного забезпечення обліку резервів (з врахуванням необхідності створення забезпечення) пропонуємо внести зміни до рахунку 42 “Додатковий капітал” шляхом відкриття субрахунку 4263 “Фонд гарантування забезпечення виробництва” (рис. 2).

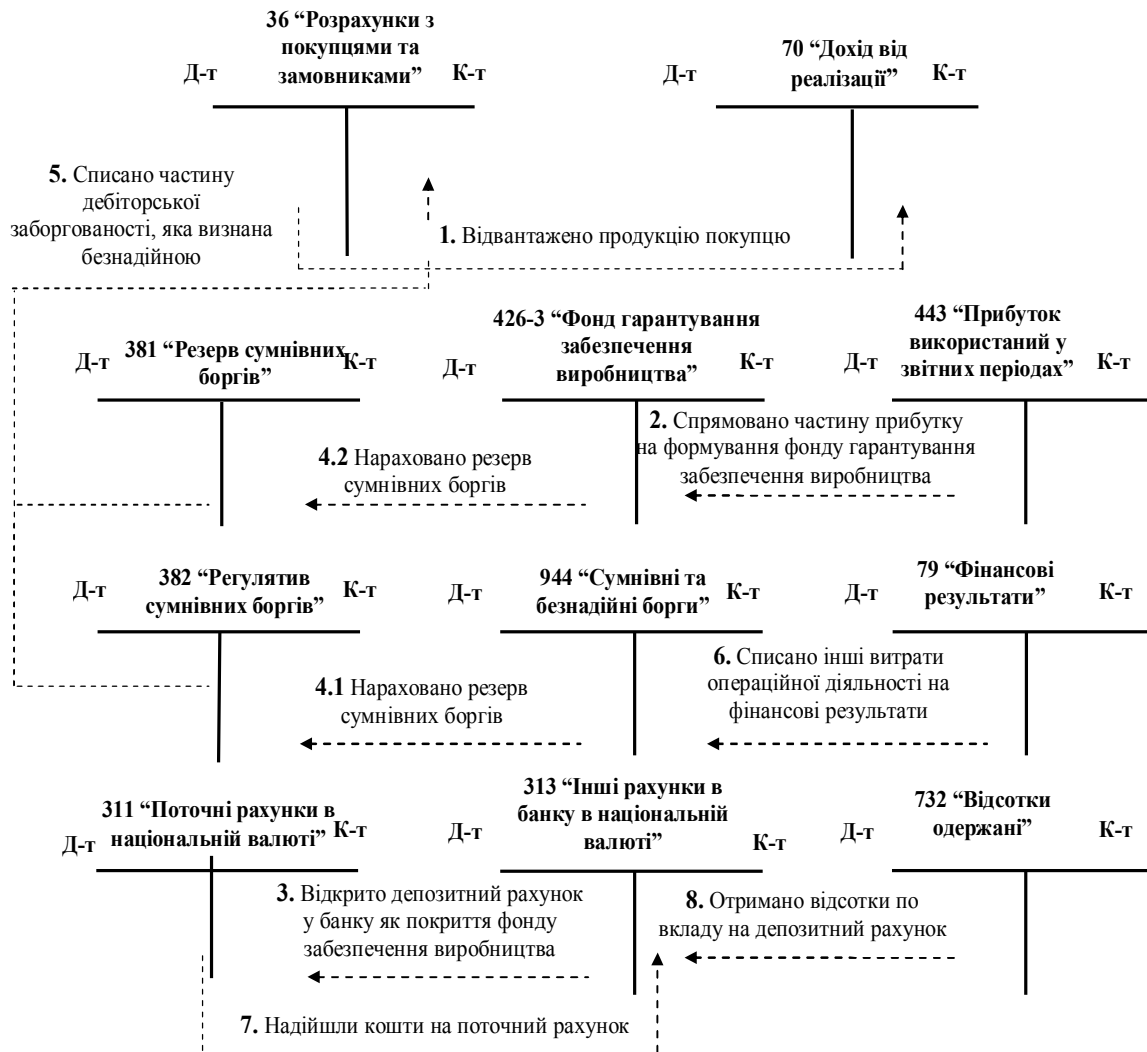

Рис. 2. Запропонована методика бухгалтерського обліку резерву сумнівних боргів

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведених досліджень вважаємо, що резерв сумнівних боргів повинен формуватися в порядку розподілу чистого прибутку, бути дійсним пасивом, а за мету мати страхування від збитків по сумнівних боржниках, забезпечення фінансової стійкості підприємств в період тимчасового погіршення виробничо-фінансових показників.

З метою удосконалення методики резервування пропонуємо створювати покриття резервів. Це дозволить отримати реальне покриття створеним резервам та у випадку настання подій, пов'язаних зі створенням резерву, забезпечити подальшу безперебійну роботу підприємства за рахунок фондів, що дозволить уникнути появи точок розриву в кругообігу капіталу підприємства.

Оскільки обов'язковою умовою при формуванні резервів є виділення в активі певних цінностей, вважаємо за доцільне провести зміни в рахунку 38 "Резерв сумнівних боргів" шляхом виділення двох субрахунків 381 "Резерв сумнівних боргів" та 382 "Регулятив сумнівних боргів".

Джерелом створення резерву сумнівних боргів є:

1) "Фонд розвитку виробництва" у розмірі 5 % загальної суми дебіторської заборгованості від реалізації продукції (надання послуг);

2) витрати підприємства в розмірі, що визначається як загальна сума, що відображається на рахунку 38 "Резерв сумнівних боргів" (визначена на підставі методів, запропонованих П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість") за мінусом сум, що покриваються за рахунок фонду.

Список використаної літератури:

1. Андросов А.М., Викулова Е.В. Бухгалтерский учет. – М.: Андросов, 2000. – 1024 с.
2. Аринушкин П. Разработка расчетов по предпринимательскому капиталу, фондам и резервам //Балансоведение. – 1925. – № 1. – С. 16-29.
3. Бабенко И.П. Курс двойной бухгалтерии. СПб., 1911. – 1106 с.
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. – 528 с.
5. Блатов Н.А. Основы промышленного учета и калькуляции. – М., 1939.
6. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку: В 2-х частинах. Ч. I: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2001. – 512 с.
7. Герстнер П. Анализ баланса. – М.: Изд-во "Экономическая Жизнь", 1926. – 352 с.
8. Инвентарь, баланс и выводъ результата въ акционерныхъ предприятиях. Критические замечания Э. Леотэ // Счетоводство. – 1897. – № 17-18. – С. 219-222.
9. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. перероб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
10. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика. – 2000. – 768 с.
11. Кошкин И.А. Оперативно-балансовый учет / Под ред. П.Б. Клеймана, Л.О. Бубенштейна, С.Г. Струмилина. – Ленинград: Ленинградское областное издательство. 1933. – 408 с.
12. Ланда М. Балансовый учет. – Харьков: Укротделение государственного финансового издательства Союза ССР, 1934. – 364 с.
13. Леонтьев Н.А., Кедров В.Е., Щенков С.А. Краткий курс бухгалтерского учета. – М.: В/О "Союзоргучет", 1938. – 392 с.
14. Лозинский А.И. Курс теории балансового учета. – М.: В/О "Союзоргучет", Редакционно-издательское управление, 1938. – 592 с.
15. Маздоров В.А. История развития бухгалтерского учета в СССР (1917-1972 гг.). – М.: "Финансы", 1972. – 320 с.
16. Медведев М.Ю. Общая теория учета: естественный, бухгалтерский и компьютерный методы. – М.: Издательство "Дело и Сервис", 2001. – 752 с.
17. Молькова Т.Н. Теория и практика международного бухгалтерского учета: Учеб пособие. – СПб.: Изд-й дом "Бизнес-пресса", 2001. – 336 с.
18. Нидлз Б. и др. Принципы бухгалтерского учета / Б.Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл: Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 496 с.
19. Пачолли Л. Трактат о счетах и записях / Под ред. проф. Я.В. Соколова – М.: Финансы и статистика, 1994. – 320 с.

20. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30 листопада 1999 р.

21. План счетов бухгалтерского учета производственно-хозяйственной деятельности объединений, предприятий и организаций и инструкция по его применению, утверждены приказом Министерства финансов СССР от 28 марта 1985 г. № 40. – Москва: “Финансы и статистика”, 1985. – 176 с.

22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”. Затверджено наказом міністерства фінансів України № 237 від 08 жовтня 1999 р.

23. *Рудановский А.П.* Общая теория учета и оценка Московского Городского Счетоводства с точки зрения счетной теории и счетной практики в их современном развитии. – М.: Городская типография, 1912. – 390 с.

24. *Соколов Я.В.* Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебн. пособие для вузов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

25. Справочник финансиста государственного предприятия (объединения): Справ. изд. / Под ред. М.В. Романовского, И.Н. Лазарева, В.В. Бочарова. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 462 с.

26. *Ткач В.И., Романова С.В., Чешев А.С.* Учет резервов предприятия. – М.: “ПРИОР”, 2000. – 96 с.

27. *Филимонов Н.Г.* Построение баланса // Счетоводство. – 1924. – № 11 (14). – 1058–1059

28. *Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф.* Теория бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

29. *Яремко І.Й.* Економічні категорії в методології обліку: Монографія. – Львів: Каменярь, 2002. – 192 с

ДЯЧЕК Світлана Михайлівна – доцент кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік;
- фінансовий менеджмент;
- грошово-кредитні системи зарубіжних країн